

Statkraft SF

Att: Ragnvald Nærø
Knut Fjerdingsstad

Oslo, 17. desember 2003

Miljøstiftelsen Bellonas standpunkt i forhold til de foreliggende planene for Muligheter Helgeland

Vi viser til møte mandag 24. november og vil med dette klargjøre Bellonas standpunkt i forhold til Vefsnavassdragets mulige innlemmelse i utvidelsen av Verneplan for vassdrag IV sammen med de foreliggende planene for prosjektet "Muligheter Helgeland".

Bellona er ikke prinsipielt imot vannkraft, heller ikke store prosjekter. Vi ønsker å vurdere de enkelte kraftprosjektene hver for seg og veie fordeler og ulemper mot hverandre. Ethvert prosjekt vil kunne ha ulike konsekvenser for biologisk mangfold, klima, estetiske kvaliteter og friluftsinnteresser. Vannkraftprosjekter i Norge har som regel neglisjerbare utslipp av klimagasser og toksiske forbindelser i forhold til produsert energimengde. Imidlertid gir redusert vannføring sammen med større fysiske naturinngrep ofte tildels store negative konsekvenser for en del sårbare arter og naturtyper.

Det aller største og mest betydningsfulle inngrepet er overføring av vann fra Susna og Skardmodalselva til Røssvatn og videre til Røssåga. Det er i prinsippet positivt at et eksisterende og irreversibelt naturinngrep som Røssvatn-magasinet utnyttes til ytterligere kraftproduksjon. All den tid at det er lite sannsynlig at fremmede/uønskete arter overføres mellom disse vassdragene ser vi ikke at denne overføringen i seg selv gir grunnlag for å gå i mot utbygging. Imidlertid frykter vi at de store vannmengdene som fraføres Vefsnavassdraget i tilfellet "Muligheter Helgeland" skal resultere i at flere særlig viktige verneverdier skal bli ytterligere presset eller gå tapt.

Verneverdier

Villaks

Villaksstammen i Vefsna er av stor nasjonal og internasjonal verdi. Arten er riktignok kunstig innført i det meste av vassdraget (frem til spredning av *Gyrodactylus salaris* gjorde at man måtte stenge laksetrappen i Laksforsen). Dette er imidlertid av underordnet betydning siden villaks i stor grad er truet over det meste av artens naturlige utbredelsesområde. De eksisterende menneskelige inngrepene har sannsynligvis vært sterkt medvirkende til at Vefsna-laksen ble en så stor og viktig stamme som den var før gyro-angrepet.

Prinsippet om at det meste av vannet skal tas fra Vefsna i perioder med middels til høy vannføring ("miljøbasert vannføringsslipp") er i utgangspunktet en fornuftig tilpasning. SINTEFs rapport om virkninger på laks og ørret konkluderer med reduksjoner av begge fiskebestandene, men kun begrensede virkninger så fremt ytterligere 50 millioner m³ vann årlig blir sluppet forbi inntakene. I følge utrederne selv inneholder imidlertid undersøkelsene store usikkerheter på grunn av lite datagrunnlag når det gjelder vannføring og temperaturer. Vi kan heller ikke se at det er tatt hensyn til mulige endringer i sammensetning og produksjon av de artene som fisken lever av. En grundig undersøkelse av invertebratfaunaen må nødvendigvis gå over lang tid, lenger enn den tid som er satt av til en evt. KU.

Såfremt vassdraget blir gyro-fritt igjen er vi vesentlig mindre bekymret for fiskeinteressene enn mange andre aspekter ved utbyggingsplanene. Villaksen har tross alt en svært høy symbolverdi for både myndigheter, utbyggere og vernetilhengere, og det er som nevnt nedlagt store ressurser i vassdraget for å legge forholdene til rette for denne bestanden.

Deltaet ved Unkervatn

Dette områdets størrelse og spesielle funksjon tilsier ifølge Helge Fjeldstad og Geir Gaarders "Notat om virkninger for flora/fauna av basisalternativet og utbyggingsalternativet" at det har nasjonal verneverdi. Det faktum at elva her har etablert en sterkt flompåvirket slette med kroksjøer og storstarrsummer gjør at vi her har å gjøre med en svært sårbar naturtype som man vanskelig vil kunne finne avbøtende tiltak for. Lokaltiteten er i følge Direktoratet for Naturforvaltning viktig for biologisk mangfold, både for planter, fugler og pattedyr. Bellona kan vanskelig se hvordan den naturlige dynamikken og vegetasjonsmosaikken, som er oppstått som en følge av store svingninger i vannføring og massetransport, kan ivaretas ved en større regulering av Skarmodalselva. Selv om det ikke er registrert mange rødlistearter i deltaet og selve Unkervannet, er vi urolige for hva en utbygging vil føre til for det samlede mangfold og samspillet mellom de eksisterende artene.

Rødlistearter

Mange arter er sjeldne på grunn av menneskelig påvirkning, andre har spredt og fåtallig forekomst som en følge av helt naturlige årsaker. Den økologiske rollen som mange sjeldne arter spiller er ofte lite/ikke kjent. I en del tilfeller kan det selvfølgelig tenkes at et isolert tap av en og annen "unnselig" art i et ellers artsrikt og robust økosystem kan gå ganske upåaktet hen både ut fra økologiske og økonomiske kriterier. Det finnes imidlertid utallige eksempler fra hele verden på at utryddelse av antatt "ubetydelige" arter har utløst dramatiske "dominoeffekter" både økologisk og økonomisk. Det er dessuten rimelig å anta at en del av de arter som i dag er marginalisert vil kunne få stor betydning i et fremtidig økosystem som vil måtte fungere under helt andre klimamessige rammebetingelser. ***Vi vet i dag lite eller ingenting om hvilke arter som vil være viktige og verdifulle i fremtiden.*** Enhver sopp-, plante- eller dyreart har således både en unik egenverdi og en potensiell økonomisk verdi for fremtidige generasjoner. Vi har derfor et stort ansvar for å la dagens arter utvikle og spre seg mest mulig naturlig. For Bellona er det således uakseptabelt med ethvert inngrep som vil kunne bidra til å utrydde en art lokalt, regionalt eller globalt. Av dette følger at evt. utbyggere selv må kunne sannsynliggjøre at de nødvendige inngrep ikke vil være til så stor skade for de berørte arter at dette vil medføre fare for utryddelse.

Fosserøyksonen i Fiplingdalen med både granfjelllav og fossenever er et godt eksempel på en lokalitet av nasjonal verdi som det vil være helt uakseptabelt om går tapt. Fjeldstad og Gaarder vurderer disse artene som så sårbare at selv krav om minstevannføring trolig ikke vil kunne opprettholde denne naturtypen.

Bellona krever uansett at alle de rødlistearter (eksisterende og kandidater) som er listet opp i Helge Fjeldstad og Geir Gaarders "Notat om virkninger for flora/fauna av basisalternativet og utbyggingsalternativet" sikres for ettertiden uavhengig av hva som blir status for vassdraget i fremtiden. Ytterligere artsinventeringer og økologiske studier er påkrevet, og grunneiere og myndigheter har et felles ansvar for å sikre disse artene for fremtiden.

Barskogsreservatet i Skardmodalen:

Enhver krenkelse av grensene i etablerte verneområder er prinsipielt uklokt idet dette underkjenner det grundige arbeid som ligger bak en verneprosess. Dessuten uthules naturreservat som Naturvernlovens strengeste verneform. Bellona er bekymret for at et slikt inngrep vil kunne danne presedens og svekke andre verneområder som er under press. Vi stiller et absolutt krav til alle typer utbygginger at de ikke skal være til ulempe for eksisterende, planlagte eller anbefalte verneområder.

I Helge Fjeldstad og Geir Gaarders "Notat om virkninger for flora/fauna av basisalternativet og utbyggingsalternativet" står det: "Ved neddemming av skogen vil trolig rødlistearter gå tapt". Grensene for reservatet må uansett ikke røres.

Eiteråga

De planene som her foreligger fra Helgelandskraft om etablering av et stort reguleringsmagasin med en 10 meter høy dam og 5 meters reguleringshøyde er etter Bellonas oppfatning et så stort fysisk naturinngrep at det vanskelig vil kunne kalles skånsom kraftutbygging. Det innrømmes da også i heftet "Hva skal skje med Vefsna?" at en må "... regne med at utbyggingen har negative følger for friluftsliv og natur". Så lenge ikke utbyggerinteressene har gjort noe for å sannsynliggjøre at de negative følgene vil være små, velger Bellona å gå inn for vern.

Konklusjon

Det er et betydelig "føre-var"-element i Bellonas standpunkt i denne saken. En del av de konsekvensene dette prosjektet vil kunne ha på det biologiske mangfoldet vil man uansett ikke kunne påvise før det har gått opptil flere tiår. Noen arter har svært lang responstid overfor ytre påvirkninger, mens andre vil kunne vise en nesten umiddelbar reaksjon. Disse virkningene vil imidlertid vanskelig kunne separeres fra de naturlige svingningene på kort sikt, som også kan være store og til en viss grad uforutsigbare. En eventuell beslutning om utbygging av Vefsna-vassdraget ønsker vi å overlate til fremtidige generasjoner som sannsynligvis vil ha en vesentlig større økologisk innsikt og bedre teknologi til rådighet.

Selv om det ikke er snakk om et sammenhengende urørt naturområde som skal raseres, slik mange vernetilhengere ynder å fremstille prosjektet som, ser vi klart at vassdraget har en del helt spesielle kvaliteter. Dette på tross av tildels store naturinngrep i form av veier, kraftlinjer, dyrket mark, aktivt skogbruk etc. langs store deler av selve elvestrengen.

Ideelt sett mener Bellona at ethvert prosjekt bør få muligheten til å bli underlagt en grundig konsekvensutredning uavhengig av hvordan vi i utgangspunktet stiller oss. Det er alltid en fordel med et størst mulig beslutningsgrunnlag. Når vi i denne saken går inn for å verne vassdraget før en eventuell konsekvensutredning ville kunne foreligge, er dette på grunn av tidsaspektet i forhold til behandlingen i Stortinget. Utvidelsen av verneplan for vassdrag IV forventes å komme opp i Stortinget i løpet av vårsesjonen 2004, evt. høsten 2004. En eventuell konsekvensutredning ville tidligst være ferdig i 2006. Hvis ikke Vefsna kommer med i denne runden av vassdragsverneplanen og det senere blir et stort politisk press for mer kraftutbygging er Bellona bekymret for hva et eventuelt flertall på Stortinget vil akseptere av naturinngrep i forhold til et gitt kraftutbytte. Behandlingen av Sauda-utbyggingen har gjort oss skeptiske i så henseende. Høye kraftpriser, selv i en kort periode, kan få mang en politiker til å gå inn for de villeste tiltak. Det er selvfølgelig mulig at Statkraft til slutt ville kunne komme opp med et akseptabelt prosjekt for en utbygging av Vefsna, men vi føler oss ikke sikre på at ulike næringsinteresser og politiske grupperinger lokalt og nasjonalt ikke ville kunne presse frem et vesentlig dårligere resultat. Til syvende og sist vet vi alle at Statkraft og Helgelandskraft vil gjennomføre ethvert lønnsomt prosjekt som myndighetene gir konsesjon til. Hvis de potensielle utbyggerne kan imøtegå våre innvendinger mot prosjektet med uavhengig og bred vitenskapelig ekspertise og sannsynliggjøre at de endringer i planene og avbøtende tiltak som vil være påkrevet, kan ivareta de natur- og friluftslivsverdier som finnes, er vi villige til å revurdere vårt standpunkt. Da må imidlertid utbyggerne raskt offentliggjøre alle de utbedringer av planene som har vært diskutert og i fortsettelsen la alle miljøtilpasninger suksessivt bli lagt til grunn for videre planlegging.

På bakgrunn av de skisser og planer som pr. i dag er offentliggjort finner imidlertid Miljøstiftelsen Bellona det mest riktig at Vefsna-vassdraget vernes mot utbygging. Det ville vært helt galt av Bellona å gå i mot en seriøs og faglig godt begrunnet verneprosess for å gi utbyggerne tid til en KU-prosess som ville kunne medføre at viktige verneverdier i siste instans går tapt. Vi vet hva vi har, men ikke hva vi får. Tvilen skal komme vassdraget til gode.

Til de som skal forvalte naturverdiene i vassdraget etter at det eventuelt er innlemmet i Verneplan IV vil Bellona understreke at et vern av vannstrengen er en mild verneform som alene ikke ivaretar alle de identifiserte og ikke-kartlagte verdiene i nedbørsfeltet. Det er svært viktig at vernet ikke blir uthulet gjennom en rekke små inngrep som over tid vil kunne svekke verneverdiene i dette storslåtte og mangfoldige landskapet.

Med vennlig hilsen

Rune Frøyland